

Samtal med Karl-Erik Nilsson

En av Svensk Tidskrifts redaktörer, Rolf Englund, intervjuar här Karl-Erik Nilsson, kanslichef på TCO och TCO:s representant i löntagarfondsutredningen.

SvT: Du har varit ordförande i den arbetsgrupp inom TCO som har lagt fram rapporten "Fackliga krav på kapitalbildningen". Hur skall den rapporten behandlas inom TCO?

K-E N: Det blir inget formellt remissförfarande. Den här rapporten sänds ut till förbunden och sedan är det förbundens sak att distribuera den. På grundval av den rapporten eller på grund av egna tankegångar kan man motionera till TCO-kongressen. Motionsrätt har utöver respektive förbundsstyrelse de organ inom respektive förbund som väljer respektive förbunds kongresser. TCOs kongressombud väljs av respektive förbunds kongresser.

SvT: Jag tycker inte ni i er rapport har knäckt frågan om TCO är för, emot eller indifferent till att ett kommande fondsystem med tiden blir majoritetsägare till alla företag.

K-E N: Nej, det var inte vår avsikt att knäcka den frågan.

Vi har valt att utforma rapporten så att den utmynnar i ett antal krav som tjänstemannarörelsen måste ställa på ett eventuellt förslag om löntagarfonder. Vi säger inte att TCO skall motsätta sig ett fondförslag. Vi säger inte att TCO skall stötta ett fondförslag. Men vi menar att om det kommer ett löntagarfondsförslag, då måste det vara rimligt för TCO att lägga synpunkter på det.

SvT: Mot bakgrund av den debatt som har förts, måste man inte ändå knäcka frågan om man A) vill att ett fondsystem skall bli majoritetsägare och B) om man vill att facket skall styra detta fondsystem?

K-E N: Det är inte realistiskt att tänka sig att TCOs kongress kan fatta ett beslut där man ställer sig bakom krav på införande av ett löntagarfonds-system. Möjligen skulle man kunna göra det genom att vid en majoritetsvotering köra över SIF-ombuden. Jag förutsätter då att SIF-kongressen följer styrelsens förslag. Man skulle kunna gissa att en majoritet av kongressombuden vid TCOs kongress är positivt inställda till ett system med löntagarfonder. Men det har arbetsgruppen betraktat som en orimlig situation. Motsatsen är också orimlig. Att kongressen skulle säga att vi avvisar alla tankar på ett system för löntagarfonder.

SvT: I er rapport utgår ni ifrån att vinsterna är något som löntagarna har avstått ifrån. Därför skulle det inte vara mer än rätt att löntagarna får del i vinsten genom ett fondsystem och makt över investeringarna, som finansieras av dessa vinster, som löntagarna har avstått ifrån.

Marx menar ju att hela produktionsresultatet bör tillfalla de anställda medan marknadsekonomiteoretikerna menar att den vinst som uppstår när kapitalägarna har betalat sina marknadsbestämda kostnader, varav lönekostnaderna är en del, bör tillfalla kapitalägaren. Frågan blir då, hur skall man skilja mellan kapitalägarnas legitima vinster, som rätteligen bör tillfalla dem och de vinster som uppstår genom att löntagarna avstår löneutrymme i någon mening?

K-E N: Jag är inte riktigt säker på att jag förstod ditt resonemang.

SvT: Det står så här i er rapport: "...

Lönepolitiken har utformats med hänsyn till att löneökningarna skall ligga inom ramen för den samhällsekonomiska balansen. Löntagarna och deras organisationer har därigenom tagit ett ansvar för kapitalbildningen.

Mot denna bakgrund är det naturligt att de fackliga organisationerna ställer bestämda krav på att de vinster, som följer av lönepolitiken, utnyttjas för investeringar och inte för spekulativa placeringar eller för att höja aktieägarnas utdelning.

Det sparande, som möjliggjorts genom den hittillsvarande lönepolitiken, har utnyttjats för att finansiera investeringar utan att de fackliga organisationerna och deras medlemmar kunnat påverka valet av investeringar och investeringarnas omfattning. Inte minst med hänsyn till de fackliga organisationernas engagemang för att åstadkomma arbete åt alla och full sysselsättning har denna brist på inflytande varit en väsentlig nackdel. Det borde i stället vara naturligt att löntagarnas bidrag till kapitalbildningen erkänns och bildar utgångspunkt för en diskussion om hur de skall få delaktighet i, inflytande över och därmed ansvar för denna kapitalbildning. En sådan utveckling är en naturlig konsekvens av det historiska faktum att de, som anses ha bidragit med kapital, erhållit ett inflytande över och därmed ett ansvar för hur de avsatta medlen används ...

... Krav har under senare år ställts på att de fackliga organisationerna skall acceptera låga löneökningar för att därigenom, via höjning av den generella vinstnivån, bidra till en ökad kapitalbildning.

inom näringslivet. Ekonomiskt innebär en sådan återhållsamhet att kapital generellt ställs till företagets förfogande.”

K-E N: Vi anser att det finns en rad skäl som talar för skäligheten i att löntagarna också får inflytande över kapitalet. Tanken är den att löntagarfonderna i allt väsentligt skulle finansieras genom avgifter baserade på lönesumman. Dvs man skulle avstå från eljest tillgängligt löneutrymme. Jag förstår inte varför man i det sammanhanget skulle behöva skilja mellan vad som är kapitalägarnas rimliga avkastning i form av ränta på eget kapital och de delar som skulle gå till löneökningar.

SvT: Men det talas i er rapport om ”de vinster som följer av lönepolitiken” och ”det sparande som möjliggjorts genom den hittillsvarande lönepolitiken”. Om man säger att lönsamheten i dag är 3 % och att den skall upp till 8 %, och att detta är rimligt, avstår då löntagarna från något utrymme som annars rätteligen hade bort tillfalla dem?

K-E N: Löntagarna har ett intresse av en sådan vinstnivå att förutsättningar skapas för nyinvesteringar. Mot det står intresset av löneökningar. Det är ett klassiskt dilemma för de fackliga organisationerna. Om man anser att näringslivet behöver tillföras mer kapital så är det för arbetsgivareföreningen naturliga sättet att nå detta, att höja vinstnivån genom det enkla sättet att hålla tillbaka lönekraven. Men den vägen är väldigt svår att beträda för fackliga organisationer. Då är ett löntagarfondssystem ett sätt att försöka lösa det här dilemma.

SvT: Kan man säga att företagens lönsamhet i dag är för låg?

K-E N: Ja, det är den. Det var en av de få saker man var överens om i löntagarfundsutredningen.

SvT: Men om lönsamheten är för låg, kan man då omvänt säga att lönerna är för höga? Och om de är för höga och man vill sänka dem, har då löntagarna rätt att få något i utbyte för detta?

K-E N: Det är arbetsgivareföreningens synpunkt. Men för löntagare och fackliga organisationer kan den synpunkten inte vara lika självklar. Då är löntagarfonder ett sätt att komma åt det här dilemma.

SvT: Om vinsterna är för låga och skall upp, hur kan då löntagarna ha någon legitim rätt till en del av detta utrymme?

K-E N: Man måste skilja på ett principiellt resonemang och ett resonemang som är hänförligt till en speciell ekonomisk situation. Vad vi menar är ju att löntagarorganisationerna genom att ta hänsyn till samhällsekonomin också tar ett ansvar för kapitalbildningen. Man skulle ju kunna tänka sig nämligen, om man hade väldigt starka löntagarorganisationer, att de tog ut 100 % av produktionsresultatet. Då skulle det ju gå åt fanders.

SvT: Men om de fackliga organisationerna visar sitt ansvar och tar ut rätt del av produktionsresultatet, ger då detta ansvarstagande en rätt att till de fackliga organisationerna överföra delar av företagens aktiekapital? Är det inte självklart att ni skall lägga er på rätt lönenivå utan att ni skall få någon särskild belöning för detta?

K-E N: Vi har talat om ett system i allt väsentligt baserat på avgifter på lönesumman. Detta kommer att inskränka på löneutrymmet. Det innebär inte något överförande av aktiekapitalet. Det är naturligt för de nuvarande kapitalägarna och för dem som representerar dessa att motsätta sig det här.

Om ett fondsystem införes kommer det att innebära en skiftning av den ekonomiska makten. Det kommer att bli en annan fördelning av makten. Vi har aldrig talat om ett överförande av hela den ekonomiska makten från en kategori till en annan. Vad vi har talat om är något som skulle innebära en förskjutning så att de som i dag har den ekonomiska makten fick maka åt sig något.

SvT: Det har varit en diskussion, bla i Dagens Nyheter, mellan Anders Röttorp, SAF, och Per-Olof Edin, LO, om hur lång tid maktövertagandet tar. Röttorp säger att det kanske tar sju år och Edin säger att det kanske tar 20 år, men i princip leder väl ändå LO/SAP-förslaget förr eller senare till att fondsystemet får aktiemajoriteten?

K-E N: Det där resonemanget är väldigt konstigt. Jag har inga barn ihop med LO/SAP-förslaget. Vad jag vet är att de i sina förslag hela tiden har närmat sig resonemang som vi här i huset har fört sedan 1977. Vi säger i vår skrift att det är en självklar utgångspunkt att åtgärderna skall kunna fungera med en bibehållen marknadsekonomi. Om Du överförde all ekonomisk makt till några nystartade löntagarfonder då skulle vi inte bibehålla

marknadsekonomi.

SvT: Innebär inte LO/SAP-förslaget att fondsystemet med tiden får aktiemajoriteten?

K-E N: Egentligen skulle Du ju fråga dem om det. Men eftersom de också talar om bibehållen marknadsekonomi och eftersom en av de fundamentala utgångspunkterna för deras förslag är just behovet av att höja nivån på kapitalbildningen, måste därav logiskt följa att man vid en viss tidpunkt skall avbryta det här. Man måste någon gång komma till en nivå, där man säger, att nu finns det en tillfredsställande kapitalbildning.

SvT: Om aktiemajoriteten i alla större företag övergår i ett fondsystems ägo, då kan man inte bevara marknadsekonomi?

K-E N: Ja, så är det. Jag har aldrig föreställt det här resonemanget där man talar om fondsocialism. För mig är det obegripligt. Jag är själv inte socialist. Den första statsman som började tala om de här sakerna var Charles de Gaulle. Han såg det som ett alternativ till socialismen. Här i Sverige var det folkpartiet som egentligen tog upp den här diskussionen. För mig framstår allt det här pratet om fondsocialism som svårförståeligt. Jag begriper mycket väl att de som är motståndare till löntagarfonder använder begreppet fondsocialism som ett taktiskt grepp eftersom de tror sig veta att hälften av svenska folket har en sådan inställning att begreppet socialism är negativt värdeladdat.

SvT: Men blir det inte fondsocialism om ett löntagarfondsystem med tiden övertar aktiemajoriteten i alla större företag?

K-E N: Jag vill inte använda det uttrycket. Men såvitt jag begriper, så sätter man marknadsekonomin ur funktion, om man har en eller ett par fonder ägda och styrda av löntagarna som äger hela näringslivet.

SvT: Även om det är 24 fonder?

K-E N: Då börjar det bli lite svårt att resonera om det där. Man skulle ju kunna tänka sig att 24 fonder var sinsemellan självständiga. Då börjar det bli svårt.

SvT: Är det inte svårt att tänka sig att de 24 fonderna vore självständiga i praktiken. De har ju i slutändan samma huvudman?

K-E N: Det finns ingen anledning för mig att gå in och diskutera LO/SAP-modellen.

SvT: Men om ni avstår 1 % av löneökningen och företaget i stället betalar in 1 % till fondsystemet, då är ju företagets lönsamhet oförändrad. Då har man inte höjt lönsamheten.

K-E N: Nej, det gör man ju naturligtvis inte med detta enkla grepp. Men om man med hjälp av nytt friskt kapital kunde starta lönsamma verksamheter så höjer man lönsamheten.

SvT: Du menar alltså att det som hämmar investeringsviljan är brist på kapital?

K-E N: Det är åtminstone brist på riskvilligt kapital.

SvT: Men måste man inte höja lönsamheten också?

K-E N: Jag har väldigt svårt att föreställa mig att det inte skulle finnas några lön-

samma investeringsprojekt. Vi har ett stort behov av att omstrukturera och till allt detta behövs det kapital. Om man genomförde ett system för fonder, är det också sannolikt att man skulle höja acceptansen för vinster.

SvT: Är det facket eller medborgarna som skall styra fonderna?

K-E N: Jag har hela tiden varit motståndare till tanken på medborgarfonder. I ett sådant system blir fonderna ansvariga inför väljarna. Då börjar det snudda vid socialism. Om ett sådant här system skall fungera, måste facket ha ansvar för det. Facket skall ta ut lägre löneökningar, då skall facket också ha ett ansvar för det. Det är för mig också en skräcksyn att ha partipolitiska val inom TCO-rörelsen.

SvT: Bör fondsystemet eller bör inte fondsystemet med tiden överta majoriteten i företagen? Är det ett önskemål att facket skall styra företagen eller är det inte ett önskemål? Vore det önskvärt att de börsnoterade företagen övergick i fondsystemets ägo?

K-E N: Nej, det kan det inte vara. Det vore mer rimligt att fonderna ägde en viss andel, jag kan inte säga exakt hur stor.

SvT: Vore det olyckligt om alla börsnoterade företag skulle majoritetsägas av ett fondsystem?

K-E N: Ja, det tycker jag.